

**ЕЛИН ПЕЛИН
КАК ПИША
БЕСЕДА ПРЕД ПИСАТЕЛИТЕ-
БЕЛЕТРИСТИ**

chitanka.info

Другари! Това застрашително събрание малко ме плаши, защото аз не съм написал никакъв доклад. С Даскалов говорихме да говоря върху моето творчество, върху начина на писането и т.н., но нещо да съм приготвил — не съм. Аз предлагам тук пред вас в една приятелска беседа, като пред другари, да ви разправя някои неща.

Не мислете, че ще ви открия някои чудеса или някоя магия как се пише. Аз съм писал най-обикновено, най-просто, при всякакви случаи, без никакви церемонии, без никакви фетиши около мене, съвсем просто и ясно — и съм писал само тогава, когато ми е било ясно това, което пиша, когато съм го намирал за интересно да се напише. Пазил съм се от неща, които са неинтересни да се пишат. Аз мога да ви разправя как съм писал някои работи. Но преди всичко ще ви кажа, че един писател се оформява в средата, в която живее, в епохата, в която се ражда. Оттам се оформява и неговият мироглед, и неговият начин на писане. Неговите отношения с хората, с културния свят в тая епоха са от голямо значение и от голяма важност.

Тогава, когато аз почнах да пиша, нашата литература съвсем я нямаше още. Ние имахме големи писатели — гиганти, обаче те бяха единици. Те бяха като едни големи дъбове в една млада гора. Ние бяхме тая млада гора. Ние гледахме на тях със страх, с почит или така — малко шеговито. Сериозно не се гледаше тогава на литературата и от страна на обществото, и от страна на самите писатели.

Тази група, която се създаде около „Мисъл“, беше една чисто литературна група, с литературни интереси. Хората, които я представляваха, бяха ходили в Европа, бяха научили много работи. И те бяха едни висши същества за нас, които се движехме малко из народа, които нямашме опора в обществото, които не бяхме хванали корени никъде, а живеехме малко скитнически, малко хъшлашки. Ние гледахме много сериозно на тях, гледахме на тях като на по-висши същества, а те гледаха на нас като на низши същества. И по този начин нямаше една сродна връзка между тях и нас като писатели. Тогава — аз съм го казвал много пъти пред мои другари — беше лесно да се стане писател, защото нямаше писатели. Един Вазов стърчеше над всички, гледаха го всички. И той ась създаде реномето на писателя. Казваше се за него: писател. Кой го чел, кой го не чел — сочи Вазов. Той беше символ на писател и той стоеше пред очите на всички класи в обществото. И в селата знаеха Вазов. Ботев тогава не беше много

популярен. На Ботев — чрез песнопойки — му се пееха песните навсякъде, но не беше популярен като издигнат поет, като човек с висока и бурна дарба. Вазов стърчеше над всички като писател, символ на писател, символ на писателска чест, на писателско достойнство — човек, който покровителствуващ и който държеше реномето на писателите. И за малките, които се появиха и за новите, които се раждаха, той беше една сянка, под която те се подсланяха с надежди за бъдещето и т.н. Тъй щото тогава беше лесно да се стане писател... И тогава се появиха някои отделни хора, за които вие нито сте чули, нито сте сънували. Имаше един учител в гимназията — Висковски. Той написа едно-две разказчета. Той се яви като писател. Тогава от тези, които се интересувахме от литература в училището, учениците и учителството, се казваше: „Висковски, Висковски...“ Даже едно време, когато Влайков беше председател на Писателския съюз и устройваше вечери за разни писатели, той предложи да се устрои една вечер за Висковски, обаче тя не се състоя.

Тъй щото знаеше се Вазов. Неговите „Драски и шарки“ се появиха и се четяха много. Неговото „Под игото“ се знаеше, беше прочетено, беше популярна книга още тогава за нашата интелигенция и нашия читаещ свят.

Тогава се появи Антон Страшимиров. Появи се и Стаматов. Антон Страшимиров с някои разкази направи едно добро впечатление — и силно впечатление; и на него се възлагаха особени надежди, че той е един голям писател. Обаче той — аз ще ви говоря с моите впечатления, да не му е някому обидно или свидно, — той, според мене, беше един халосан човек, един човек, който нямаше никакво установено мнение: днес така мисли, утре инак мисли, днес един морал проповядва, утре — друг. Той беше една неустановена личност, разхвърляна. Такъв беше и в писанията си. Той не знаеше да пише художествено. Той не знаеше даже формалистиката, която се изисква. Той беше чужд на нея, не познаваше. И той пишеше повече лично за себе си. Написа някакъв разказ в едно списание, което излизаше в Сливен (аз бях ученик в сливенската гимназия), „Хлопа се“. Описваше се историята — как се оженил. Една романтична женитба направи с неговата жена, която беше от Сливен. Описваше как избягала т.н. „Хлопа се“! Обаче това е един разказ, който хлопаше навсякъде...

А пък в това време се зараждаше една интелигенция, която като че ли отведнъж в живота на България. Това беше учителството — едно младо учителство. Дотогава в училищата имаше стари учители, останали от турско време още, полуграмотни хора даже. И веднага нахлуха учители от гимназиите, свършили недосвършили гимназия. Покрай учителите и учителките. Напълниха се селата с учители учителки. И всички тия млади хора дойдоха с една жажда да просвещават и учат народа. Създаде се тогава и се организира и Учителският съюз, който и днес съществува. Заякчиха се, събраха се много сили и се почна едно такова народничество — както се казва в литературата и в обществения живот, — да се просвещава народът навсякъде.

Появи се тогава Христо Максимов, който упражни голямо влияние върху тая интелигенция. Издаваше списание „Целина“ и там пишеше едни разкази съвсем тенденциозни, но хубаво написани. И много мъдри неща, и много реални работи в живота описваше. Неговите работи, може да се каже, бяха поучителни. Той създаваше тия положителни герои, които ние сега се мъчим да намерим. В неговите разкази имаше положителни герои — ония, които идат да работят между народа, които идат да просвещават хората, ония, които срещат спънки в живота и ги надделяват, и ги побеждават. Тогава той упражнява доста голямо влияние. И аз, който тогава скитах насамнататък из България, виждах колко голямо влияние упражнява той върху тая маса от учителски свят, която се беше набъкала в селата с едни нищожни заплати. Хората-идеалисти служеха и почти не получаваха заплати по цели месеци, но все пак живееха и работеха.

Тогава се яви например и този Никифор Филипов — Фалко Перегринус се подписваше. Той беше член на нашия Писателски съюз. Той написа „Бирникът дошел“. Почна проповеди в селата против пиянството и кръчмите. Беше учител в едно самоковско село и успя там да затвори кръчмите. Едно течение се появи да се затварят кръчмите. Жените се вдигаха чупеха прозорците и фирмите на кръчмите. И сполучиха в няколко села да затворят кръчмите. Това стана и в шопското пияно село Драгалевци. По едно време кръчмите се затвориха и жените тържествуваха известно време, но после не можаха да си приберат мъжете от София. Те всички идеха тук. И се принудиха да си отворят наново кръчмите. Така стана и другите кръчми в

самоковските села, които Никифор Филипов беше успял да затвори... И: тогава се правеха най-много учителски забави, учителски вечеринки и утра. Събирах се учителите и даваха представления. Представляваше се най-главно „Руска“ от Вазов, писето „Руска“, „Дядовата Славчова унuka“ (от Т.Г. Влайков). За тия утра и вечеринки, които се даваха тогава, нямаше материали. Прочетоха се вече Вазовите. Нямаше нищо духовито, нищо по-живо, по-интересно, по-ново за хората. Четяха се все стари неща от Любен Каравелов; декламираха се тогава стиховете на Полянов, които излизаха в списание „Ново време“. Оттам се вземаха някои материали, обаче те не задоволяваха.

В това време аз почнах да пиша. И моите работи като ли дойдоха тъкмо на помощ на тая интелигенция, дошла да работи за просветата на народа. И затова моите работи веднага станаха популярни. Разнесоха ги по всички села. Нямаше вечеринка, нямаше утро, нямаше забава, където моите работи тогава да не се четяха. Аз дори бях принуден да бягам, да се крия от тия работи.

Тук, в София, се даваха много утра и вечеринки. Много често ставаха. Главно ставаха в „Трапезарийте“ — както назваваха на един салон, в който сега се помещава обущарница „9 септември“. Това беше едно салонче, където се събираше интелигенцията. Почти всяка вечер имаше забава, вечеринка. Покрай всичко това и танцове имаше. И ме канеха да чета. И аз някои работи съм писал специално за тия вечеринки: като „Душата на учителя“, „Сълза Младенова“. Повече от тия мои работи из учителския живот съм ги писал там. Посрещаха се с голям възторг и веднага се намираше някой редактор да ги издаде. Крум Максимов — брат му Христо Максимов беше умрял — беше поел издаването на списание „Учител“. Той ги вземаше веднага и ми плащаше веднага голям хонорар — 20 лева на парче. А тогава това беше най-големият хонорар. Още на сцената се качваше, даваше ми парите публично пред всички — слава голяма! — и ги печаташе. Парите още вечерта се изпиваха и изгуляваха.

Тогава, в това време, се създаде и списание „Общо дело“. Мисля, че един от редакторите беше Митишев. Той беше социалист. Беше редактор и уредник на списанието. Той преведе тогава (мисля под редакцията на Ана Карима) Чехов — няколко тома. Той беше един трудолюбив човек, слаб; умря наскоро. Беше чиновник във Финансовото министерство, в Пенсионното отделение. Преводът не

беше лош. Сносен превод беше. Аз даже скоро намерих една книжка от него, прегледах го и ми се видя нелош превод, дори много добър превод. Той изигра една голяма роля в нашата литература, особено между тези младежи, които се интересуваха и които бяха склонни да пишат. От това, което се даде от Чехов, аз можах да се запозная и да науча нещо за руската литература, макар че по-рано аз бях вече чел на руски Чехов.

По тия времена там, в това „Общо дело“, напечатах първия си разказ в сериозно списание. Той е „Напаст божия“.

Понеже искате да знаете как съм написал тия работи, ще ви разправя нещо.

Аз написах разказа „Ветрената мелница“. Трябаше ми да се опише една голяма суша, за да подтикне дядо Корчан, героя във „Ветрената мелница“, да направи вятърна мелница на едно място по нашите места, където вятърна мелница само в приказките се срещаше. И аз с едно голямо старание, с писане и преписване се мъчех да опиша сушата. И действително там много състено съм я описал, даже прекалено много съм писал за сушата. Това описание за сушата влизаше в разказа „Ветрената мелница“.

Аз искам да ви разкажа как се появява хрумването да напишеш нещо — у мене как е ставало (у другите може да стане другояче). Смятам, че без тия хрумвания отвън не може. От едно нещо ти хрумне за друго нещо. В моето село се появи една болест — дифтерит по децата — и през едно лято умряха 50 деца — бързо, за два месеца. Мене ме нямаше там. Връщам се в село. Научих каква е работата и почнахме с някои хора да се питаме: какво е това? Лекар нямаше. Имаше един арменец, околийски лекар в Новоселци. Обаче тази болест беше пламнала по всички села (инжекциите бяха неизвестни) — и той не смогваше да отиде да лекува хората. Там по-будните селяни се събрахме да видим какво става, отгде иде тази зараза. Хората се научиха да се пазят, да се не сношават един с други. Отгде иде тая работа? Но хората живееха малко примитивно. Имаше един кладенец, който не беше изграден, а една много голяма коруба от дърво беше бутната в земята — и той се пълнеше с вода. От тоя кладенец наливаха вода много хора. И си наливат съдовете, които носят на кобилици. Взел менчето, като дойде, върже го за нещо, бръкне — не беше много дълбоко, — налее го, сипе си. Рекохме: да не е от това нещо тази

болест, да не иде оттам тази зараза? Защото действително беше ужасно нещо: 50 деца в едно малко село бързо-бързо отидоха И мислехме. И аз, който тогава четях (имах възможност да чета медицински книги и списания, които ми попадаха, и ходех и в София като по-будно момче от селото), предполагах, че заразата иде от кладенец. И поисках да бъде затворен тоя кладенец. Ако може — да прекратят да наливат от него вода. Най-после обявиха да не наливат от него вода. Добре, ама хората невежи: „Е, от водата ще ни дойде болестта!“ Не слушаха. Някои послушаха, но не всички послушаха. Тогава се принудиха да поставят човек — да им казва да не наливат от тая вода.

От този случай ми хрумна на мене разказът „Напаст божия“.

И тогава взех аз почти половината от описанието за сушата, което бях направил във „Ветрената мелница“, и го поставил тук, в „Напаст божия“. По този начин аз облекчих и „Ветрената мелница“, защото щеше да бъде много претрупана с това описание; облекчих, тъй да се каже, и моята работа в тия разказ, като си послужих с това готово описание да допълня и другия разказ — така, както може би от вас мнозина го знаят от този разказ.

Та разказа аз напечатах в „Общо дело“ тогава. Митишев ми го взе, намери го за добър и интересен. След това им дадох и разказа „Изкушение“ И този разказ е известен, и той беше популярен. Тогава се четеше навсякъде, разказът за попа, който изпил виното за комката в черквата, се напечата в „Общо дело“.

Тия разкази направиха едно особено впечатление — като нещо ново, като един не маниер на писане. Нов сюжет в литературата се появи. Страшимиров пишеше едно, Стаматов — друго, Влайков — трето. Моите работи дойдоха като по-други, които не приличаха на техните, макар че бяха в същия дух и почти на същите теми. Не приличаха на техните, но затова допаднаха много добре за целите, които тогава гонеше това многолюдно учителство, за кое ви разправям, и започнаха да ги четат по утра и вечеринки. И това беше една голяма услуга за техните цели тогава.

Тогава се сдружих с някои хора в българановската компания. Вестник „Българан“ беше започнал да излиза и там идеха много от тия млади хора, които пишеха. Много от тях няма и имената им не зная. Повечето от тях изгинаха в Балканската война. Но с един поет, за когото знаете всички — Димитър Бояджиев, който се самоуби после,

— ние станахме много добри, близки приятели. Той беше един много нежен, много красив човек, с една брада исус-христосовска, с едни хубави очи. Сдружихме се с него. Нему беше възложено да редактира „Летописи“. „Летописи“ излизаше под редакцията на Величков, но той беше български представител в Белград и затова тук беше възложил на Велчо Велчев (журналист, който беше началник на телеграфната агенция — „Бюро за пресата“ се казваше, ако се не лъжа) редактирането. Той беше зает с работа и беше намерил Димитър Бояджиев, също чиновник в „Бюрото за пресата“ (който знаеше френски), да редактира списание „Летописи“. И ние се сдружихме с него. Аз там напечатах най-напред „Ветрената мелница“, след това напечатах някои от тези първи мои разкази, които, може да се каже, са най-популярните, по-добре ценените работи от страна на критиката и от страна на читателите. Единият се казваше „Гост“. Не мога да си спомня още кои други се напечатаха там. Разбира се, срещу това ми се не плащаше нищо. Никакъв хонорар не ми се плащаше.

Списанието го издаваше софийският книжар Голов, който беше неразделен приятел на Дънов. Дънов не беше основал сектата си, а беше философ, с рошави коси ходеше; знаеха го, че е Дънов, смятала го за магьосник, който знае да вика духове и да предсказва някои събития, по почерка да открива характерите. Тия хора живееха така, малко зад една мистична завеса, и ние ги гледахме като тайнствено нещо. Този Голов беше един много реален човек, хубав човек, мазен такъв, с един хитър глас. Имаше той книжарница, развита много добре; и той беше издателят на „Летописи“; обаче не ми даваше никакъв хонорар. В това време аз нямах никаква служба.

Аз вместо за начина на писането ви разправям биографически работи, обаче те са свързани с литературния живот тогава, та смятам, че е интересно за вас тия неща да ги знаете — да знаете, че един писател все таки се изгражда от връзките, които е имал през времето, когато е живял.

Аз нямах тогава служба и може да се каже, бедствувах. Не — може да се каже, но истински си бедствувах. С този Димитър Бояджиев, с когото бяхме приятели, си помагахме: когато той имаше пари, идехме, та се нахраним, когато аз имах (повечето нямах), разбира се — също. И така нататък си помагахме с него, и така живеехме. Той

все викаше: „Голов ще ти даде хонорар.“ Обещаваше, обаче не ми даваше. Напиша нещо — хареса го. Аз чаках тия хонорари...

Величков от Белград писал: „Кой е този Елин Пелин, тук се появи нов писател — (Бояджиев ми го каза), — много интересен човек: какъв човек е, що е?“ Те пишеха: такъв човек — бездействува, търси служба. Величков ми прати оттам картичка до директора на Народната библиотека, който беше този Петроне — журналист, не зная как се називаше. Беше интересен човек. Ходих при него с тая картичка. Влязох страхливо. Той ми каза: „Няма работа, няма служба.“ Отчаян, аз се върнах, разбира се.

Отидох веднъж при Голов, ама доста изгладнял. Беше ми почти лошо от два-три дена. Отидох: „Абе, господин Голов, вие обещахте да ми дадете някакъв хонорар. Дайте ми малко пари, защото съм закъсал.“ А той любезен: „Хайде, ти си млад човек, защо са ти пари на тебе?“ Казва: „Пари нямам, ама се качи на тавана, има стари «Летописи», вземи да продадеш някои и други, да вземеш пари. Колкото вземеш — за тебе са.“ Аз изтръпнах от тая работа и рекох: „Аз не мога да се качвам по вашите тавани.“ Той прати едно момче да се качи горе. Чух го, топурка като плъх, събира книги по тавана, а мене ми стана лошо... Като се свестих, намерих се в една аптека; даваха ми някакви лекарства да пия. Значи, последната надежда отиде.

Тогава, по тия времена, излизаше списание „Просвета“ — за ученици от гимназийте, за интелигенцията, за учителите; едно списание, което беше доста интересно. Интелигентско списание, може да се каже. Това списание се редактираше от Марин Пундев — един много благороден човек, учител в гимназията. Беше пенсионер вече. Много добър човек.

А пък тия работи, които пишех и печатах по това време, аз да ви кажа как съм ги писал. Имаше една сладкарница „Роза“. Много от тях съм писал там. Много съм написал в ресторантчета или малки кръчмици, дето отивах да обядвам и вечерям. Така — все на бърза ръка. Напиша го, обмисля го, после се върна в къщи, в квартирката, дето живеех, и си го препиша хубаво. Аз пък бях такъв — не допущах една грешка да стане или крива буква да се напише. Много красivo пишех тогава, не като сега. Сега пиша и не мога да си прочета почерка. За една буква преписвах цяла страница и по този начин покрай буквите поправях и стила; и излизаше нещо по-хубаво и по-добро.

Този бай Марин Пундев ме намери и каза: „Дай ми нещо за моето списание.“ Добре. Аз му написах тогава „Андрешко“ и той човекът ми даде сто лева. Тогава сто лева бяха много пари. „Андрешко“ е пак едно хрумване по един повод: чух, един колар счупил колата нарочно — да не отиде съдебният пристав да конфискува нещо на един селянин. Оттам ми дойде хрумването да напиша „Андрешко“. Аз го написах другояче — как го набутал в едно блато и т.н. (известна работа). Той ми даде сто лева тогава. Той ми засили положението доста много. И ми каза: „Аз ще говоря на Шишманов да ти намери някоя работа.“ Шишманов беше министър на просветата. Надявах се аз за тая работа.

Освен това имаше един Марин Влайков, в Пловдив живееше, беше училищен инспектор — деятелен човек. Той имаше учебници за отделенията — читанки. Той ми писа и дойде тук, та ме намери и ми даде едни картички от американски списания — много изящни картини някакви, специално за училищата дадени картини, но картини от художници. Всички бяха така хубаво отпечатани на отделни листове. Не зная отгде ги беше изписал. И той ми даде от тия картини да му напиша разказчета за читанките му. Покрай тия картини, които аз описах, тогава му написах и някои други работи, които пак ми хрумнаха — четива за деца. И може да се каже, че аз написах тогава целите читанки, всичките: за второ, трето и четвърто отделение и буквара, дето има приложена читанка. И това за едно лято му го направих. Той остана доволен и ми плати четиристотин лева за тая работа. Той обаче печели много години пари с това нещо. Те бяха единствените читанки, най-добрите и най-много разпространените в българските училища.

По това време също така ми хрумна идеята за „Гераците“. Аз съм много мислил върху този разказ, преди да почна да го пиша. Мене ми хрумна това нещо така. Един ден, в село като бях, заболя ме зъб. Ама много силно ме заболя, нетърпимо силно ме заболя. В София имаше на много места бърснарници, където вадеха зъби „без ох“. Пишеше: „Вадим зъби без ох“ — и бяха написани тия обявления от зъби. И толкова много ме заболя, че станах от моето село една тъмна нощ, есенно време, и тръгнах за София при тия лекари да ми извадят зъба. И вървях и виках през полето колкото мога — толкова силно ме болеше. Виках, виках, виках... По едно време ми се обади отнякъде

човек посред нощ. Пък и бързах много — то е 45 километра. Аз не държах шосето, а вървях през полето — както знам пътя много добре. Обади ми се някой човек: „Ей, ей...“ Взехме да си викаме и се срещнахме с един човек, който водеше едно детенце, едно малко дете, може би имаше 12–13 години, момченце. Беше облечено, свито в едно скъсано палтенце — не палтенце, а аба, дето го казват, селска скъсана аба. „Абе какво си се развиkal?“ — каза тоя човек. „Как да не викам? Помагай да викаме, защото страшна работа...“ И тръгнахме с този човек и това малко детенце дружинка. Разпитваме се: къде отиваш, за какво отиваш... И той ми разправи историята. „А бе, казва, това братово дете остана сираче...“ И ми разправи как се поделили, как се разпръснали, как умрели някои, как пропаднали, как разни болести ги нападнали... „И това дете остана сираче. Какво да го правя, как да го гледам? Ще го водя в София да му търся някоя работа.“

От това нещо мене ми хрумна идеята за „Гераците“. И съм мислил много върху това. Той ми разправи друга история, която няма нищо общо с „Гераците“. Общото е това, че едно семейство пропаднало кое от пиянство, кое от лоши отношения, кое от сиромашия, изобщо — пропаднало едно семейство.

И тогава ми дойде на ума идеята за „Гераците“. Много мислих върху нея, много бележки си правих и веднъж седнах и написах еднадве глави от нея. Добре, написах ги и остана да продължа, обаче спрях и не можех да си развия по-нататък работата. И аз напечатах една глава от нея някъде (първата), но другото не беше написано. Кръстьо Станчев издаваше едно списание. Аз я напечатах в неговото списание „Съвременен преглед“ ли беше, „Съвременник“ ли беше... После вече аз работех върху нея така — умствено: да речем, мислех върху тая работа — какво да стане, как да стане, какви типове, какви лица. Изобщо една обмислена работа. Боях се да не бъде неинтересна, да не бъде претрупана. Аз изобщо се пазя от това — да няма претрупаност в разказа, защото всяка претрупаност разваля и най-хубавата работа. Трябва да има същественото, което искаш да кажеш, за да се поддържа интересът на хората, на читателите.

И едно лято — хубаво, топло лято — мене ми се изясни цялата идея за „Гераците“: какво трябва да се напише за това семейство, как да бъде единият брат, другият брат и т.н. Всичко така донякъде ми се изясни. Разбира се, в процеса на работата много от тези работи се

изменят, много от тези работи вземат друг характер или друг край, обаче ръководното остава, идеята остава и аз знам как да свърша вече. И смело тръгнах напред...

Едно лято живеех на улица „Ангел Кънчев“: в една стара къща, обаче много чиста, в една хубава стая, по старовремски хубава, чиста, значи, с едни дъски много хубаво измити, перденца чисти, много хубави — ниска до земята. Беше ми много приятно в тая къща. И аз седях сутрин бос обикновено — без да съм чел някоя рецепт за начина на писане, както правят някои писатели — но така, понеже беше горещо времето, да ми е хладно. И продължих да пиша това нещо и го написах цялото. За десетина дена го написах, отаден всецяло на тая работа. И действително, в моята литературна работа това нещо аз съм го работил истински: работа съм вложил с мисъл, с определена задача, може да се каже, и главно с едно старание, безкрайно старание да не пропусна нещо, да не кажа излишно, да не кажа нещо банално, изобщо, доколкото вкусът ми позволява — да не кажа нещо непотребно, за да излезе работата ми хубава. И го написах, и го преписах. Преписах го бързо, действително с едно истинско вълнение, мераклийски го преписах. Купих едни листове — имаше едни много хубави квадратни листове, четвъртити. Преписах го много хубаво, чистичко. И той беше един от ръкописите ми, върху който аз съм най-много работил, с най-голяма любов съм работил и може би с вдъхновение, защото действително го писах с едно вдъхновение, ако това може да се каже вдъхновение. И бях доволен от себе си, от работата си. Изобщо бях се отделил така някак си от компанията — и не ме виждаха. Защото действително то е било един творчески момент — истински — в моя живот. И аз го пожелавам на всички млади да ви се случи такова нещо във вашето творчество, защото е действително много приятно и много радостно нещо.

Както и да е, аз написах това с всичките му достойнства и с всичките му недостатъци. Но го написах. Оттам, дето ви казах — от болния зъб, — се роди това нещо. Разбира се, то се измени много, но идеята си остана — моята идея да опиша едно семейство, което от доброденствие, от благосъстояние се разпада поради социални причини, поради морални причини и така се разглобява и достига дотам, щото неговите последни потомци да отиват да търсят работа вече в града.

И този ръкопис аз го пазех, но изгоря в музея „Вазов“, макар че там други неща се спасиха. В моето бюро имаше книга, които останаха. Там беше и този ръкопис. И много ми е жал за този ръкопис. Един българин, американски възпитаник, ми даваше 5000 лева за него и аз не му го дадох, макар че беше изкуителна сума за ония времена. Аз къща правех тогава и ми трябваха пари, но не му го дадох. Исках да си го пазя. Даже листовете бяха скъсани, както ги късат в печатницата словослагателите, за да се знае кое е наредено. И така изгоря. Та така съм работил върху този разказ. И върху всичките мои работи (които са малко), разбира се, аз съм работел пак така — с едно старание. Моята цел при работата е да гледам да бъде интересно нещо. Напразно е да се пишат неинтересни неща. Неинтересните неща си остават винаги неинтересни. Те са творения, които не могат да се преобразят. То отива така, както си е. А трябва да бъде интересно. В какъв смисъл интересно? Не в такъв смисъл, в какъвто са интересни, да кажем, детективските романи, но да закача — как да кажа — сърцето на человека, да има типове известни, които да са интересни, да има случка, която да е характерна за тия типове, те да проявяват повече свой характер. Изобщо — да е нещо, което увлича, което води, което да те заинтересува. Разбира се, че това не съм могъл да сполуча навсякъде; обаче това ми е било целта.

И това ми е най-голямата мъка: когато пишеш, да намериш един интересен сюжет. Когато бях по-млад, това лесно ставаше у мене, първо, поради, тия хрумвания. От едно нещо хрумне ти друго нещо. Като ходех по лов — това мое ходене по лов, за което мнозина ми се смееха — ми е допринесло много да се опозная с някои неща, които по друг начин не можеш да опознаеш. Ония прости хора, които се срещат по полето, по къра — овчари, телчари, свинари — да ги опознаваш, да ги видиш, да влезеш в разговор с тях.

Имаше един телчар в нашето село, може би най-бедният човек в селото, обаче един оригинал човек, извънредно много умен и — как да ви кажа — любовчия. Той имаше слабост към женския пол. Затова обичах с него да си приказвам. Разправяше ми интересни работи. Бай Митре се казваше. Той ми викаше: „Е, бае, ела утре, аз ще бъда там и там с телците да си поприказваме. И ти сладко приказваш, ама и много сладко слушаш.“ И аз ходех при него и си приказвахме. И като приказвахме веднъж така, в една нива насреща — ама се вълнуват

хубаво нивите от вята — нещо се мярка; ту се белне, ту се скрие. И той, какъвто беше: „Това е някоя жена“ — каже. Рекох: „Бай Митре, това е истина някоя жена. Това е нивата на еди-коя си“ — имаше една красива булка, — „дали не е тя?“ Рекох: „Я иди да видиш; аз ще ти паса телците, ти върви да видиш.“ И понеже той беше човек така с чувство, припна. Беше един симпатичен човек, късичек, много беден, припна бос нататък — отиде. Видях по слога: така дебне, насамната тък гледа. По едно време се връща и се смее. Казва: „Абе, знаеш ли каква излезе тая работа? Една бяла забрадка се вижда в нивата, а то — една конска глава ми се озъби.“ Селяните имат обичай да турят конска глава в нивата на кол и това е един вид магия: да не урочасват посевите. Това често пъти сте го срещали по полето, като ходите. „А бе — каже — не беше булката. Озъби ми се една конска глава.“ Посмяхме се, поприказвахме. Оттам ми дойде хрумването за „Пролетна измама“ — разказа за калугера, който отива сутрин на разходка и вижда в нивата нещо да се белее. Това е едно хрумване, една идея. Вярвам, че на всеки от вас, които пишете и се занимавате с тия работи, по този начин са му идвали идеи. Може да ти дойде идея и от прочетено нещо съвсем за друго нещо — едно хрумване. Може тия работи да са свързани някак си с твоя характер, с твоя начин на мислене или кой знае как са свързани тия неща, но дохажда ти някакво хрумване. Това хрумване често пъти излиза щастливо, ако е по твоя характер на писател. По този начин съм написал някои неща, а други съм ги измислил, изсмукал съм ги от молива. Тия изсмукани неща често пъти не излизат много добри. Но, разбира се, има и неща, които ти дохождат от живота — като познаваш хората, като познаваш живота, като познаваш начина им на живот: оттам градиш. Изобщо въображението помага, но според мен трябва да знаеш действителността, да познаваш живите хора. Тия живи хора трябва някак си да ги познаваш. Твоите герои трябва да ти са малко любими хора, донякъде да ти са симпатични. Може и несимпатичен човек да описваш, обаче на тебе като писател, като творец ти е симпатичен — без да се издаваш. И по този начин, като познаваш хората и живота, можеш да пишеш за различни неща, може да ти дойдат интересни теми.

Много е мъчно да намериш оригинална тема за разказ. Особено да ви кажа — сега, както сме се хванали за този реализъм, е мъчно да се намери. Ние може би малко буквально схващаме тази работа, обаче

нямаме разнообразие в сюжетите. В нашата белетристика се чувствува, че нямаме разнообразие на сюжетите. Като че ли в нашата общественост съществуват само селяните, бригадирите, фабричните работници, ударниците и т.н. Няма лекаря, няма попа, няма ковача, няма suma хора, които пълнят обществото — няма разнообразие от типове в живота. Затова, според мен, нашата белетристика, колкото и да се явяват хубави и добри работи, е донякъде си бедна по съдържание и по сюжет, и затова почва да става неинтересна: почва да става вече такава, че като прочетеш заглавието, знаеш какво ще пише и не ти се ще да го четеш по-нататък. Би трябвало да се позамислим повече как да обогатим нашата литература със сюжети. Не че няма сюжети — животът ги дава, но ние ги не знаем, ние не ги познаваме. Ние ги търсим на едро — както фотографите вземат една картина, която е видима, която може да бъде осветена, а потъмните къшета не вникваме и не можем да вземем оттам нищо.

Например идеята, която и в Писателския съюз се появи и изобщо е задача и на правителството, и на културата — нашите хора да посетят фабриките, да поживеят във фабриките, за да се научат да описват живота на фабричните работници. Аз не вярвам, че от това писатели те ще извлекат голяма полза. Във фабриките да живееш — ще научиш фабричния живот ще научиш във фабриката какво става, а живота на отделния човек не можеш да го научиш. Живота трябва в свободния живот да го учиш, да го знаеш и вън от фабриката какъв е, да знаеш ударника не само като ударник, а и вън от фабриката. Неговите страдания, неговите радости, неговите мъки, неговото семейство ти не можеш да ги научиш във фабриката. И затова някой отиде във фабрика, научи нещо, опише го, обаче то е само един репортаж за фабриката — няма нищо за човека. А човека ние трябва да го търсим навсякъде. Ние пишем за трактора много повече, отколкото за човека. А човекът е и тракторът, и ралото, и всичко. Без човека нищо не става. Човекът е душата на всички тия работи — неговият манталитет, неговият устрем, неговите желания, неговите стремления, неговото падение, неговият морал. Човекът е във всичко. Човекът дава сила и на машината. Машината е бездушно нещо. Човекът е, който й дава душа. Тъй щото човека ние трябва да търсим във всяка една работа в живота. Ако не намерим човека, ние няма да намерим и сюжет, няма да намерим един по-просторен живот и по-интересен сюжет.

Но аз се увлякох...

Когато вече моето име стана известно в литературата, аз, разбира се, бях вече стъпил на краката си, т.е. бях станал чиновник, можех да си изкарвам прехраната, защото от литературата не можех. Този бай Марин Пундев, за когото ви казах, беше ходил при Шишманов и Шишманов му казал: „Я нека дойде този човек при мен, да му намеря някоя работа.“ Каза ми Пундев и аз отидох при Шишманов. Министерството на просветата беше в една къща зад университета, която и днес съществува. Беше къща на министър Стоилов едно време — една обикновена малка къща. Там беше Министерството на просветата. Беше лятно време. Отидох там и ми дадоха лист да попълня, за да вляза при министъра — дълги листчета се пишеха: какъв си, що си, защо отиваш. Писах: Димитър Иванов. Днес да вляза, утре да вляза... Той приемаше от 11 часа до 12.30 часа и си отиваше. Тогава имаше гонение на учителите — и ги разместваха насам-нататък, та министерството беше пълно през лятото с учители и учителки: насядали — чакат Шишманов. Той приеме този, приеме онзи, а мен цялата седмица не ми дойде ред. Но аз ходех при него всеки ден и търпеливо чаках. Веднъж той дойде и видя, че много хора стоят, и почна по ред (той беше един нервен човек): „Вие какво обичате?“, „Вие какво обичате?“, „Вие какво обичате?...“ Дойде и до мен. Аз рекох: „Господин Пундев ми каза да дойда при вас. Вие сте поръчали да дойда.“ — „Кой сте вие?“ — Той си беше турил шапката и взел пардесюто на ръка, за да си излезе. — „Кой сте вие?“ — „Аз съм Елин Пелин.“ — „Ха, я ела“ — казва, хвана ме под ръка и ме заведе в кабинета си. — „А бе, ела да те видя! Мене ме лъга един три месеца, че е Елин Пелин — и пари му давах, и ми открадна балтона. Ела да те видя. Ти си бил скромен човек.“ — И веднага ме назначи като волнонаемен учител в Трета прогимназия, командирован на работа в Университетската библиотека. И оттогава стъпих на краката си, станах чиновник и можех горе-долу да преживявам. И той ме обсипа с похвали.

Така се случи тази работа.

(Обаждат се: — На колко години бяхте тогава?) — Не помня на каква възраст. Бях още млад човек: 25 години може би. И той ми каза така: „Ти имаш голям усет към литературата и голям вкус“ — така ми каза. „Например — казва — прочетох «Кумови гости».“ (То беше

излязло някъде напечатано, не беше още в книга. Бях издал обаче вече първия сборник разкази.) Той каза: „Ти — казва — с такъв мерак си го завършил, така изкусно си го направил, че това е един приятен, художествен разказ. Всеки друг можеше да го развали много и да стане нищо и никаква работа...“ Направи ми комплимент за тази работа.

В моите работи изключително съм се придържал към тези неща — да не претрупвам работата. Гледам, у някои млади писатели в разказите им вмъкнати два сюжета, които биха могли да станат два отделни разказа. Това е малко безвкусица. В разказа трябва да има само онова, което е разказът. Например един анекдот, който е сам по себе си нещо (знаеш точно какво е): един ще го разправи така, друг ще го разправи другояче, трети ще го разправи другояче — няма еднакво да го разправят. Но един от тези ще го разправи най-хубаво. Този, който го разправи най-хубаво, той е най-добър белетрист, да го кажем, защото ония все ще вмъкнат нещо, ще употребят излишни думи, за да пояснят нещо.

Когато почнах да пиша, много обичах да чета критиките. „Мисъл“ излизаше. Четях всичките критики. Когато попаднах в Университетската библиотека, попаднаха ми „Мисли по литературата“ от Иполит Тен (на руски език), от която един писател може да научи много нещо. Там има много хубави правила, много хубави мисли за литературните произведения — кое е хубаво и кое не. Така са ясни, така нагледни тия работи, че ми отвориха очите. Нещо ми се изясни. И аз се стараех това, което научих, да го прилагам и при писането. Например — да не се употребяват много прилагателни, да се туря от всичките най-доброто. Именно това — да пазиш мярката, да не пресолиш чорбата, да бъде точно всичко дадено.

По този начин аз веднъж си намерих белята, защото си позволих да кажа на Йордан Йовков за едно нещо, което беше втикнал в един негов разказ, че е излишно. Той ми се разсърди. После стана цяла разправия из литературните кръгове и аз излязох най-лошият човек, а той стана много „гонен“ писател, че аз съм го „подгонил“. (Обаждат се: — За кой разказ?) За неговия разказ „Балкан“ (с кучето). Аз бях тук през време на войната. Във Военното министерство, което издаваше „Отечество“, бяхме мобилизирани няколко писатели. Григор Василев беше негов покровител и близък приятел. Той ми даде този разказ и каза: „Вземи го, Пелине, много хубава работа.“ И аз го взех. Но поради

тия литературни скрупули, дето ви ги разказвам — да търся да няма излишна дума, намерих нещо излишно. Той за едно куче Балкан разправяше и беше турил и една кучка вътре, която съвсем излишно си размахваше опашката в разказа. Аз казах на Григор Василев: „Всичко хубаво, но дали би могло той да види — да премахне тази кучка, да очисти разказа.“ Той му казал и Йовков се разсърдил: „Той ще ме учи мене на акъл!“ И, разбира се, станах лош, но мисля, че той я премахна после.

Тогава, на млади години, бяхме се оформили като отделна група — българановска една компания. Около „Българан“ се групираха и други хора, които не бяха писатели и сътрудници — интелигентни хора, които обичаха изкуството и музиката. И така, бяхме една интелигентска дружина, компания. Ние не дружехме тогава о писателите от „Мисъл“ и те ни смятаха за по-долнопробни хора. Исках да ви кажа за някои отношения, които имаше нашата група с писателите.

Когато минах в Народната библиотека, Шишманов ни изпрати с Яворов във Франция да научим езика, да видим европейска култура. Човекът беше така добър, че ни изпрати лично на гарата. Установихме се в Нанси. Там се малко поскарахме с Яворов и аз не останах в Нанси — отидох в Париж. Той остана в Нанси и стоя дълго време. (Обаждат се: — Защо се скарахте?) Ние се скарахме за глупави работи, не литературни...

Заболях от апендицит и трябваше да се върна. Понеже се оказа, че много лош апендицит имам, българските студенти, които следваха медицина, искаха да ме заведат да бъда опериран. Но тогава тия операции се смятаха опасни. Аз се уплаших и казах: „Ще отида да си умра в България.“ Дойдох и се оперирах тук, в това същото здание, отгоре ме оперираха. Тогава постъпих в Народната библиотека.

В Народната библиотека по едно време беше директор Пенчо Славейков. Имаше един Димо Къорчев, трябва да ви е известен — много интересен човек беше. После стана политик, занимаваше се с политика. Беше в Национал-либералната партия. Той беше един много начетен човек, с литературни способности, човек с феноменална памет. Като прочете една книга, можеше подир един месец да ти каже на коя страница какво пише. Такава памет. Той беше интересен човек, но беше малко халосан мистически. За евангелието разправяше,

което беше чуждо на мен и неинтересно. Както и да е, наговорихме се с Димо Кърчев да издаваме едно списание — „Слънчоглед“. Почнахме да го издаваме, но то не излезе до края...

Както ви казах, по едно време директор на Народната библиотека беше Пенчо Славейков. Поднесох му първата книжка от списанието. Той го погледна и го захвърли с голямо презрение. Аз, млад писател, исках нещо радостно да ми каже, но той го захвърли с голямо презрение. Там бях напечатал „Нечиста сила“. Той погледна и каза: „Това какво е? Защо с такива едри букви е напечатано?“

Изобщо по-видните писатели не се отнасяха към нас, помладите, с някое особено настърчение и дружелюбност.

Веднъж разсилните в Народната библиотека, като излизахме за обед, ми казаха: „А бе, господин Елин Пелин, тук имаше едно писмо за вас, в пощата“. Аз все чаках писма, получавах различни писъмца. Какво писмо беше? „Май че от странство беше“ — казват. Аз се заинтересувах. Тук писмо, там писмо — няма го никакво това писмо. Какво стана това писмо? Казват: „Да не е отишло с писмата при директора Пенчо Славейков?“ Мене ми дойде на ума нещо, върнах се бързо от къщи, докато той не беше дошъл в кабинета си, влязох, разтърсих му коша и намерих това писмо, разкъсано на ей такива малки парчета от този Пенчо Славейков, когото уважавах, когото почитах, към когото имах страхопочитание и от когото исках да ми каже нещо хубаво. Виж какви хора! Той е голям поет, но до какви дребнавости може да стигне и един голям човек. Аз събрах от коша всички тия парченца и цял ден си играх, докато сглобих това писмо. То беше от една немска фирма. Издателите ми пишеха, че искат нещо да преведат от мен и да го издадат. То попаднало при него, прочел го и го унищожил. Това е една характерна черта хем за Пенчо Славейков, хем за отношенията ни.

Димчо Дебелянов беше в една компания с Димитър Подвързачов. Имаше и едно много интересно момче — Кнауер, което умря. Ходеха по кръчмите, попийваха си. Димчо обичаше да се напива. Веднъж ги намерих в казиното. Димчо много лошо се отнесе с мен: „Ти си един простак, ти си един глупак, ти пишеш едни просташки работи...“ Наруга ме, много ме наруга. Аз, разбира се, се ядосах — там беше Подвързачов и други, — станах от масата, понеже бях седнал, и си излязох. Мина се време. Димчо Дебелянов ме срещна, поздрави ме. Аз

не му отговорих и той замина. Друг път, като ме срещна, дойде при мен: „Бай Пелине — казва, — сгреших, прощавай. Аз бях пиян.“ Рекох: „Пияните хора говорят това, което мислят, когато са трезви, и затова не ти прощавам, не, но не искам да те зная.“ Така го пренебрегнах. Той праша пратеници при мен да се помирим. Аз не го мразех, но рекох: „С Димчо не ща да приказвам, защото той ме нагруби съвсем лошо.“

Така веднъж през време на предпоследната война, като бях дежурен в редакцията във Военното министерство, иде Димчо Дебелянов при мен. Един спомен за Димчо Дебелянов исках да ви кажа, между другото, за нашите отношения тогава. Иде той при мен малко смутен, малко развлнуван и казва: „Бай Пелине (той беше тогава чиновник в Сметната палата), викат ме — казва — в армията, да се ява долу, на фронта да отида. Аз зная — казва, — че ще умра, че ще ме убият.“ Беше така някак си много уплашен. „Ще ме убият — казва. — Зная, че ме презираш. Аз направих спрямо тебе едно престъпление. Дойдох да си взема прошка от тебе, да те моля да ми простиш.“ Прегърнахме се, целунахме се, простихме се. Той замина и не се върна човекът. Това е един спомен.

С Петко Тодоров бяхме колеги в Библиотеката. Той беше чиновник и работеше в една стая, съседна с моята. Викаше ми „колега“. Той имаше дълги пръсти и обичаше да хване човека и да го стисне. Беше ми неприятно, че все ме стискаше. Аз съм слаб човек и все ме заболяваше. Както и да е, той беше добър човек и наивен. Наблюдавах го как пише. Той ме питаше: „Как ти дохождат сюжетите, Пелине?“ Аз бях написал разказа „Самодива“. Има един такъв разказ. Той пък беше на такива проявления — самодиви, странни, любовни, индивидуалистични проявления... „Как ти дохождат сюжетите?“, „Зная ли как ми дохождат? Така съм го написал.“ После му разправям: „Понякога си записвам нещо. Чуя някой разговор — и запиша.“ И действително, забравих това да ви кажа — и то е доста важно, — че имах тефтерчета, в които си пишах разговори със селяни — не разговорите, а диалога, интересния диалог, въпросите и отговорите. Това беше много интересно, защото нашият селянин, както знаете, говори с образи, говори интересно. Той не го усуква много, а говори пряко и някога е много находчив в отговорите. Бележих си тия работи. Особено някой тип: описвам го на бърза ръка — такъв, такъв човек...

Такива тефтерчета имах 12, които ми липсаха. Кой ми ги е взел, не зная. Липсаха от един училищен музей. Там бяха ме пратили на работа. Оттам липсаха.

Казвам: „Петко, имам тефтерчета и си бележа такива неща.“ Той казва: „И аз ще почна тази работа.“ Веднъж ме среща и ми казва: „И аз си забелязах нещо.“ Той беше наивен човек. „Какво си забеляза?“ — „Божо лице“. Чул, че някой казва на някого „божо лице“. Когато не искат за мома да кажат, че е грозна, казват: „Ех, божо лице“, и тя е човек, макар че е такава. Той работеше така. Беше ми казал: „Знаеш ли, колега, какво хубаво заглавие ми е дошло?“ — „Камъни“. — „Добре, камъни... Какво има?“ — „Абе — казва — видях евреи, насядали покрай халите, със самарчета, хамали — като камъни.“ Рекох: „Понататък?“ — „Ще видим — казва — по-нататък...“ Почна да го пише. Аз почнах да го шпионирам. Той излизаше по-рано и аз отивах и гледах на масата какво е писал. Той написал на едно място: „На припек под стената там и там седяха с брадите си и с това, с онова, като камъни евреи...“ После го поправил. После взел на друг лист написал същото с малка поправка. На друг лист написал същото изречение. На четири-пет места написал същото изречение. На другия ден още едно изречение написал отдолу. Той не знаеше какво да пише. Съблазнила го тази картина, но не знае какво да я направи. И после — друго изречение, написано по същия начин, преписал го, поправил го малко и най-лошото го оставил като най-съвършено. По този начин, изглежда, той си пишеше всичките работи. Затова са така изработени и изразени хубаво, а всъщност са сухички.

Аз ви разказах един миш-маш от биографически и литературни работи и литературни клюки от ония времена.

Сега, ако има някой да пита нещо, нека ме запита.

Веселина Геновска: До каква степен опирате героите в разказите си на автентични герои в истинския живот? За героите във вашите разкази дали можете да си спомните хора от живота, които са ви послужили за образец?

Елин Пелин: Героите трябва да си ги приспособява човек към сюжета. Те са му потребни, за да си оправдае сюжета. Героите може да имат и действителни черти. В моите работи всички имат действителни

черти, защото са хора от живота. Не съм искал да описвам фантастични същества. Аз описвам хора, които зная, но ги типизирам малко, за да ги направя интересни и подходящи да изиграят случката, сюжета, така както трябва, така както съм замислил.

Бончо х. Бонев: Мене ме интересува този факт — в коя къщичка сте живели на „Ангел Кънчев“? Защото има една къща, в която е живял Христо Ясенов. Той живееше в една къщичка, която сега се пада точно срещу печатницата на Стайков.

Елин Пелин: Не, аз живеех в долния край на „Ангел Кънчев“. Имаше един хотел, известен в София — „Стара Загора“: срещу него, към „Аспарух“ нататък. Тази къща не съществува вече.

Бончо х. Бонев: Друг един въпрос — за любовта. Преди да се ожените, имали ли сте любов изобщо с жени? (Оживление.) Интересува ме ролята на любовта в творчеството на Елин Пелин и дал ли е въобще израз на тия свои лични, съкровени неща в белетристиката?

Елин Пелин: Аз, като бях млад, не помня ден да е имало в моя живот да съм живял без любов, обаче — идеална любов. В ония времена ние бяхме идеалисти в това отношение, не както сега. Обаче аз с моите лични работи малко съм се занимавал. Любовта може да ми е вдъхновявала някой път, но не толкова. Тя ме е спирала повече творчеството, защото се халосвах насам-нататък и си губех времето. (Оживление.)

Стефан Мокрев: Вие сте писали много нещо за децата. Как подбирате сюжетите си и какво влагате там?

Елин Пелин: Как да ви кажа, някои смятат, че аз съм, така да се каже, първият, който е почнал да пише за децата литературно, изискано. Може би това да не е вярно, защото когато аз почнах да пиша за децата, пишеше и Ран Босилек, и Чичо Стоян. Но аз ги пиших тия работи, как да ви кажа... трябваше да се живее някак си. С един виден учител тук, в София, Иван Пенев — той е много стар човек вече — рекохме той да издава едно списание и аз да съм му редактор. Той знаеше да пише народни приказки. Почнахме едно списание, „Веселушка“ се називаше. В това списание аз почнах да пиша разни приказки и от Буш превеждахме някои работи. Тогава нямаше много художници, да имкажеш нещо да ги нарисуват. Почнах да пиша моите стихове за деца, които сега почти ги забравят и малко отхвърлят, обаче

те много се търсеха. Търсят се и сега и новото издание е много добре разпространено.

Моите детски стихове са повече писани, така да се каже, по сезонно. Например за мартенската книжка трябва нещо за баба Марта: аз имам десетина стихотворения. Или за май, за цветята, или за зимата, за шейната... По този начин съм ги писал тия стихове. Тия стихове са повече за природата, описани са животните и може да се каже, това са пантеистически стихотворения за природата. Има и малко хумористични. Но във всяко, трябва да ви кажа, има известна мисъл, известно нещо казано, известна фраза, която го характеризира. Това са ми казвали и други някои, които си служат със стихове за възпитание на децата. Сюжетите са такива. Не съм много труд употребил. Някои са сполучливи, но някои са стихоплетни работи. Обаче съм ги писал така, в такъв дух — като че ли детето ги казва от себе си. Например „Ласто-ласто, ластовичке“ — това е детето, което го казва — „Добре дошла, пролет!“... Детето да може да се приучва да говори, да приказва и да е нещо негово, с негови впечатления, простички... Дали съм сполучил, не зная. Обаче бяха много популярни моите стихове между децата. По този начин съм написал и приказките, които са взети от народните приказки и съм ги преправил. Някои съм измислил, като „Трите баби“ и „Чохеното контощче“. „Ян Бибиян“ го писах, когато почнахме вестник „Пътека“. Седмица по седмица съм го писал.

Божидар Божилов: Нека Елин Пелин да ни каже нещо за романа си „Нечиста сила“, който той не е довършил.

Елин Пелин: Романът „Нечиста сила“ се печата като повест — една нескопосана повест — в списание „Слънчоглед“, което излизаше в малко екземпляри и което е станало една рядкост. Не може човек да го намери и да го види. Аз имам едва един екземпляр; и някой ми донесе един екземпляр, намерил някъде подвързано едно течение от пет книжки. В този роман действието се развива в едно ханче в полето тук, на Богров, където имаше действително една такава ханджийка, която опрости две-три села, една вдовица красавица — зная я. Там минаваха много хора и който замъркне, три-четири дена седи там да се възхища от нея и си забравя работата. Това е сюжетът — как тази жена опрости няколко села, особено най-близкото. Това е романът. Много отдавна съм написал тази повест, но така както е напечатана, е много нескопосана и не добре изработена, и затова тя не е влязла в

моите съчинения. Аз съм я преработил малко другояче, като съм я развили — един вид да излезе като един роман около 10–12 коли. Обаче тя така си стои в чекмеджето ми. Аз съм дал някои извадки за печатане. Не зная защо не ми се ще да я печатам, особено в сегашните времена, когато тези работи не са вече на мода, понеже е повече любовна историята, макар че покрай една такава нечиста любов има паралелно друга, хубава любов, която възтържествува накрая. Но смяtam пак при малка обработка да се отпечатат. Аз от време на време, особено, когато бях болен, изваждах този ръкопис от чекмеджето — чета го и все поправям нещо. Човек, ако работи така, може вечно да си поправя. Човъркам из него от време на време и все се чудя какво да направя — да го отпечатат или да не го отпечатат.

Горчivкин: Да ни кажете нещо за вашия хумор, който е неделима част от вашето творчество. Въпросът е точно такъв (право то е серия от въпроси): дали сте имали преднамерена цел в момента, когато сте сядали да пишете хумористичен разказ? После, какво е вашето отношение към сегашния наш хумор?

Елин Пелин: За хумора нищо не мога да кажа. Аз го пиша сериозно, то излезе хумор. А за сегашния хумор какво да кажа? Хумор няма. Хумор само в „Стършел“ ще намерите. На друго място не може да се намери. Има даровити и добри писатели, които пишат, но те са си изработили особен стил и всички по него се водят.

Трайко Симеонов: Правили ли сте опити да печатате свои разкази в списание „Мисъл“?

Елин Пелин: На „Мисъл“ — то се знае това нещо от всички — аз веднъж им пратих един разказ да го напечатат и да ви кажа, съм благодарен, че не го напечатаха, защото той е един недобър разказ. Пратих го. Един млад човек опитва — тук се бутне, там се бутне, някъде да получи нещо. На корицата Кръстев ми обяви, че еди-кой си разказ няма да се печата. Редакторът приемаше еди-кога си и аз отидох да си получа разказа, понеже връщаха ръкописите. Той каза: „Добър е разказът, но — казва — много е фриволен.“ Аз тази дума не бях я чул и не знаех какво значи. Изскочих бързо и си я написах върху ръкописа. Той още стои в чекмеджето ми (този разказ) и стои тази дума написана — фриволен. И се чудех какво е това фриволен. Срещам в градината Михалчев — той беше студент тогава — и му казвам: „Ти знаеш много работи. Какво е това фриволен?“ „Фриволен значи малко мръсничък

така, неприличен.“ Тогава разбрах. Там се описва един калугер и една калугерка: един калугер замръкva в един женски манастир... И добре, че не го напечатаха, защото там аз съм малко пресолил...

Трайко Симеонов: Спомняте ли си да са давали добри отзиви за вас в списание „Мисъл“?

Елин Пелин: В списание „Мисъл“ — не зная. Но Кръстев издаде една специална книга с критически работи за някои писатели и между тях имаше и за мене нещо написано. Кръстев смяташе моите работи анекдотични — не били литературни работи, анекдоти съм разправял аз...

Трайко Симеонов: В 1902 година в списание „Мисъл“ има добър отзив за разказа „Дядо Матейко“.

Елин Пелин: Да, той (д-р Кръстев) беше писал за „Дядо Матейко“ един хубав отзив.

Трайко Симеонов: При тия хубави отзиви защо не са ви давали място в списанието? Свързвам този въпрос с първия.

Елин Пелин: То беше две-три думи, бележка.

Александър Муратов: Как е написан разказът „Под манастирската лоза“?

Елин Пелин: Да ви кажа. Аз имах един чичо поп, ама истински поп, светски поп. Отдавна умря този човек. Аз бях още дете. Той ме обичаше и ме водеше в черквата на вечерня — никой няма в черквата — и ме учеше на гласовете, да пея. И викаме колкото можем: и той, и аз. Той си е попийнал, но аз после схванах тази работа. Между другото ходехме на разходка. Той ме водеше все из нивите и ми разправяше интересни работи за светци. Той ги разправяше по един особен начин, не с голямо уважение към тия хора — и оттам някои работи така съм схванал. Винаги са ме интересували тия неща и съм чел такива книги — житията на светците. Той ми ги даваше и аз съм ги чел. И оттам ми е хрумнало да напиша „Под манастирската лоза“ с едни мои разбирания за светците.

Бончо Несторов: За „Черни рози“?... Според мен „Черни рози“ и по тематика, и по строеж, и по идея се отличават...

Елин Пелин: Писах ги през времето, когато с Балабанов и Митов издавахме „Развигор“. Тогава не достигаха подлистниците; и казаха: „Пелине, напиши нещо.“ И аз на бърза ръка пишех. Тогава съм написал почти цялата книга стихотворения в проза. Може да се каже,

че това са едни откъслеци от сам-оттам, някои размишления, някои впечатления.

Бончо Несторов: Някаква връзка с Тургенев?

Елин Пелин: Аз знаех Тургеневите работи и исках такова нещо да напиша. Но те се пишеха бързо и попълваха подлистниците във вестника.

Крум Григоров: Нещо за „Земя“?...

Елин Пелин: Беше написана с голям зор тази книга. Кърчев почна списание „Пролом“ и казва: „Ще ми напишеш нещо.“ Аз бях замислил „Земя“ и ще ви кажа какво хрумване ми е дошло, за да я замисля. Имаше един познат чорбаджийски син от едно близко село до нашето — Белопопци. Много познат човек беше. Веднъж, като ходех на лов, го видях из една нива — той беше висок човек, — крачи като призрак с едни лачени ботуши: вземе пръст, мирише я и я хвърли. Този човек беше богатски син и ламтеше за земя. Оттам ми е дошло хрумването да напиша „Земя“. Има нещо от съдбата на този човек, който после малко се побърка и умря; но същото, което аз описвам в „Земя“, не е. Оттам ми е дошло хрумването. Тази картина ми се беше запечатала в ума: слиза от един баир и го виждам как крачи в нивата заплашително като един владетел, господар на тази земя; по едно време ровне, вземе пръст, помирише я и я хвърли. Дълго време мислих дали да го напиша. Кърчев казва: „Напиши нещо.“ Написах го, но не знаех краят какъв да бъде. Списанието излизаше и чакаше края. Кърчев казва: „А бе, Пелине, какво правиш?...“ Взех да се крия от него. Преследваше ме. Не мога да намисля края. Той каза: „Напиши го или ще седна аз да го напиша.“ „Чакай, не пипай, ще дойде нещо.“ Веднъж дойде и каза: „Ще го напишеш тук, сега.“ Казах: „Добре, сядай тук.“ И едно момче беше довел, защото списанието трябваше да излезе вече. „Земя“ се напечата в няколко книжки, а краят чак през 5–6 книжки се даде. Той седна при мене и аз пиша и му хвърлям листчетата. Той ги взема и ги дава на момчето. То тича на печатницата. Така написах края: и не погледнах какво съм написал. „Земя“ така е написана.

Георги Пенджерков: Вие говорихте за хрумването. В какъв смисъл хрумване? Как се оформява във вас идеята? И втори въпрос: колко време ви отнема преработката? Вие казвате, че една думичка не

ви харесва... Дали не ви, харесва стилът, изложението и го преписвате, за да го поправите?

Елин Пелин: Хрумването може да дойде по всякакъв начин. Може да дойде по някоя обществена случка. Аз подчертавам това: хрумване за сюжетите главно. А пък сюжетът се ражда у человека в неговите идеи, в неговия морален склад. Той пада като едно семе в една нива. Ако падне на друго място, другояче ще излезе. А преработката е — да го стилизираш, да го направиш хубаво, да изхвърлиш непотребното. Това е стилно обработване. Това, вярвам, го правят всички. Гледал съм по музеите ръкописи на великите писатели. Те борба са водили с тази работа. В Петербург едно време имаше един малък музей за Толстой. Гледал съм какво е правил: чертал, задраскал цели страници. Много е работил. Така работят и други. Например поетите. Нима излизат стихотворенията така? Без зачеркане не може. Но това е вече стилна обработка.

Веселин Георгиев: Известно е, че понякога писателят творчески е замислил нещо, но когато го осъществи, не чувствува изцяло да е изпълнил този замисъл. Аз задавам такъв въпрос: Другарят Елин Пелин, когато е обмислял това хрумване в даден разказ, чувствувал ли е известно покриване между замисленото и изпълнението, или както у някои писатели — има известно неудовлетворение, че не е могъл да го разкаже?

Елин Пелин: Не всякога е доволен авторът от постигнатото нещо. Така и аз не съм доволен често пъти от постигнатото. Но както когато човек работи известно нещо и го свърши, вече му е не по силите да се връща наново (към него), така е и с писателя. Често пъти, когато е доста задоволително, може да го смята за готово.

Работата в разказа е, според мен, да му знаеш края, да знаеш как трябва да свършиш. Пътникът, ако не знае къде отива, ще излезе на друго място. Трябва точно да знае. И е по-хубаво да знаеш края, отколкото началото. Началото все ще го налучкаш. Краят трябва да те ръководи винаги, защото в края ти искаш да кажеш нещо на хората, искаш да им разкажеш за нещо, а то значи — като разказваш нещо, то не може да бъде безкрайно, то трябва да има един завършък, както всяко нещо има един завършък. Ако не знаеш този край, ти ще се измъчваш. Тъй щото задоволително е за автора, ако е постигнал добре да завърши, което е мислил.

Георги Караиванов: Ние изморихме човека... но и аз ще задам един въпрос. Паралелно с желанието на писателя да удовлетвори жаждата си за творчество, изпитвал ли е непреодолимо желание да чете чужди творби, без да се излага на риска да му повлияят в отрицателен смисъл, или това явление е било благоприятно?

Елин Пелин: Разбира се, че четенето на хубави произведения винаги (в душата на един писател) е благоприятно за творчеството му. Може да не му повлияе. Аз смятам, че много са ми повлияли някои от добрите писатели, които съм чел — като Чехов и Горки. Смятам, че те са имали едно благотворно влияние върху мен. Тъй щото не може без влияние. И през време на писането никога не е вредно човек да чете и други някои книги. Аз много повече съм чел, отколкото съм писал. Имам библиотека, доста добре подбрана, която, може да се каже, съм прочел цялата. Та четенето на хубави книги е несъмнено много благотворно върху един писател. Там много работи ще научи. Много работи ще го уплашат — както и с мене е ставало. Смятах: такова хубаво нещо е написано, а аз съм седнал да казвам на хората. Я виж тук какви хубави неща има... И право да си кажа, аз много пъти не, ами всяка почти съм се смятал за неподготвен за това звание — писател, така недостатъчно подготвен. Затова със страх съм пристъпвал към някои по-сложни сюжети. И затова много сюжети — хубави, които са ми хрумвали и които имам записани — не съм сядал да ги изпълня поради това, че ме е било страх и да ги захвана, защото може да не излезе нищо от тая работа. А всъщност като една хубава книга в моя замисъл те са си оставали. Някои сложни работи съм се опитвал да ги напиша и като виждам, че не излиза, просто спирам...

Аз вече се уморих и ще ви моля да прекъснем. (Ръкопляскания.)

[Беседа пред писателите белетристи, изнесена на 3 май 1949 г. и стенографирана и запазена в Института за литература при БАН. За първи път се печата в „Събрани съчинения“, т. X под редакцията и с някои малки съкращения на Кр. Генов. Тук се препечатва установеният от Кр. Генов текст. В беседата си Елин Пелин неволно повтаря някои разказани по-рано в печата неща — например за препоръката на Марин Влайков и за първото му явяване пред проф. Ив. Д. Шишманов в Министерството на народната просвета, за групата приятели около сп. „Българан“ и др.]

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.